

УДК 5.2.

ФОРМУВАННЯ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКА

Сушко М.В. – керівник гуртка Будинку дитячої та юнацької творчості Якимівської районної ради Запорізької області.

У статті піднімаються проблеми етнонаціонального виховання молодого покоління українців. Розкривається важливість цієї теми у сьогоденні. Автор пропагує використання в роботі кращих набутків української культури, пов'язує сучасність з історичними обрядами, звичаями; та розкриває принципи своєї роботи. Автор розкриває роль позашкільної освіти у формуванні етнонаціональної культури дітей. В статті описано деякі підходи, педагогічні прийоми, які використовуються під час проведення занять для формування культурної, інтелектуальної, історично та національно вихованої особистості. В роботі представлені фотоматеріали, які підтверджують, систему роботи педагога з дітьми щодо етнонаціонального виховання.

Ключові слова: етнонаціональне виховання, національне відродження, культурологія.

В статье поднимаются проблемы этнонационального воспитания молодого поколения украинцев. Раскрывается важность этой темы в настоящем. Автор пропагандирует использование в работе лучших достижений украинской культуры, связывает современность с историческими обрядами, обычаями; и раскрывает принципы своей работы. Раскрывается роль внешкольного образования в формировании этнонациональной культуры детей. В статье описаны некоторые подходы, педагогические приемы, которые используются при проведении занятий для формирования культурной, интеллектуальной, исторически и национально воспитанной личности. В работе представлены фотоматериалы, которые подтверждают систему работы педагога с детьми по этнонациональному воспитанию.

Ключевые слова: этнонациональное воспитание, национальное возрождение, культурология.

The article raised the problem of ethnic Ukrainian youth upbringing. It reveals the importance of this issue in the present. By promoting the use by the best achievements of Ukrainian culture, modernity relates to historical rituals, customs; and reveals the principles of their work. The author reveals the role of adult education in the formation of ethno-national culture children. This article describes some approaches, pedagogical techniques used during the sessions for the formation of cultural, intellectual, historical and national educated person. This paper presents photo materials proving the system of teacher with children on ethnic education.

Key words: ethnic upbringing, national revival, cultural studies.

Проблеми етнонаціонального виховання в сучасному світі набувають загальнодержавного значення. Проблема національного відродження виступає однією з центральних в сучасному світі. Це зумовлено тим, що нині український народ, будуючи свою державу, відроджує досвід минулого. Професор Празького університету М. Грох вважає, що цей процес, притаманний для низки центрально- і східноєвропейських країн (до яких належить й Україна), вкладається у тричленну модель з академічною, культурологічною та політичною фазами.

На першій, академічній фазі дана нація стає предметом уваги дослідників, які збирають і публікують народні пісні і легенди, прислів'я, досліджують звичаї і вірування, складають словники, досліджують історію.

У другій фазі — культурологічній — мова, яка раніше була предметом вивчення, стає літературною і загальнонавчальною у науці, технічній літературі, політиці, громадському житті, побуті.

Нині стоять проблеми вирішення багатьох завдань академічної та культурологічної фаз: відродження культурних традицій, історичної свідомості, повернення в повному обсязі комунікативних функцій української мови в усіх регіонах. Ці питання розглядали вчені різних країн світу, зокрема американські

педагоги: М. Бауман, А. Майлз, Д. Брітцман; польські науковці: А. Гофрон, Г. Томас Й. Габерман тощо, російські вчені Б. Єрасов, В. Розін, А. Філер; українські дослідники: Н. Авер'янова, В. Журавський, М. Згуровський, С. Клепко, В. Кремень, В. Кудін, М. Култаєва, В. Луговий, Л. Рижак, Г та інші.

Мета даної статті розкрити підходи, поділитись практичними напрацюваннями щодо підходів до формування етнонаціональної свідомості молодого покоління під час проведення занять гуртка.

Кожному народу притаманні етнічні традиції, які уособлюють стандарти поведінки, що передаються від покоління до покоління через механізми спадковості. Це сукупність стереотипів, культурних канонів, політичних і господарських форм, світоглядної системи, що характерні певному етносу. Етнічні традиції виробляються під час формування етносу, коли активно встановлюються навички адаптації до навколишнього середовища.

За нормального розвитку традиції максимально розквітають і набувають своєрідності, але з часом спрощуються і зникають, коли народ перестає пам'ятати та розвивати історичні набутки. Деякі елементи можуть переходити до молоді, яка їх акумулює, збагачує і передає іншим. Традиції народу створюються в органічному поєднанні з раніше виробленими і втіленими в реально існуючий етнос.

Процес усвідомлення кожною людиною своєї приналежності до певної етнічної спільноти визначає етнічне самоутвердження як норму, коли традиції, мова, культура, звичаї, потреби оточуючих збігаються з власними інтересами та готовністю їх відстоювати і втілювати в життя. Саме це визначає етнічну ідентичність, тобто сприйняття себе часткою етносу як цілісного суспільного організму. Усі ці чинники охоплюють комплекс почуттів, переживань, емоцій і мають прогресивне значення, відіграють вирішальну роль у забезпеченні життєдіяльності та життєздатності етносу, примножують надбання матеріальної й духовної культури, сприяють входженню їх до скарбниці загальнолюдської культури.

Потрібно пропагувати кращі набутки історії, культури свого народу, але робити це необхідно делікатно, толерантно, щоб не викликати протидію, коли людині нав'язується те, що у її сім'ї, оточенні не є цінним, загальноприйнятим. Моральна оцінка події, факту чи вчинку органічно входить до структури естетичної характеристики соціального явища чи події. У особистості етичне та естетичне завжди мають бути єдиним цілим. Саме людина є реальною основою єдності та протиріччя щодо етичного й естетичного. Це протиборство має бути усунуте в процесі виховання цілісної, гуманної і високоморальної особистості. У цьому процесі важливе місце належить мистецтву як вищій естетичній школі відображення життя.

Повагу до нації формує кожен з нас. Проблема сучасної молоді, на мій погляд, полягає в тому, що вона поняття "патріотизму" розуміє поверхнево. Тому завдання сучасного позашкільного виховання – формування громадянина-патріота, здатного розбудувати суверенну Україну, творчої особистості з високим рівнем інтелектуального і духовного розвитку.

Сучасне позашкільня стає важливою ланкою виховання свідомих, активних, високоморальних громадян Української держави, місцем емоційно-психологічної захищеності і душевного комфорту особистості дитини, конструктивної співпраці та взаєморозуміння, ланкою, де формується національна свідомість, громадська зрілість, соціальна відповідальність за долю Батьківщини, за свою роль у національно-культурному відродженні України, її розквіті. Виховання на національних традиціях українського народу, є ідейною силою етнонаціональної свідомості, засобом збереження національної ідентичності.

Позашкільна робота відіграє значну роль в організації вільного часу учнів, враховуючи той факт, що більшість батьків зайняті на виробництві, важливо збільшити час організованого педагогічного впливу на дітей. Це дає змогу запобігти бездоглядності, зацікавити дітей корисними справами. Така робота формує у дітей духовні потреби, виховує культуру дозвілля, привчає цінувати вільний час.

Позашкілля формує та розширює інтереси дітей, надає значні можливості для вияву індивідуальних здібностей та таланту, самостійності та суспільної активності. Особливо сприятливі умови для накопичення досвіду життя складається в колективі.

Позашкільна робота базується на певних принципах, дотримання яких я вважаю найголовнішим в роботі керівника гуртка:

1. Принцип добровільності, свобода школярів у виборі різноманітних форм позаурочної роботи з метою реалізації своїх інтересів і захоплень. Саме цей принцип є основним та вирішальним в роботі позашкільного закладу. Особливість роботи в позашкільлі полягає в тому, що мало заохотити дитину та залучити до гуртка, її необхідно зацікавити, зробити так, щоб у дитини не виникало думки чи йти сьогодні на заняття? Визначальну роль тут відіграє керівник гуртка, який у плануванні, організації та проведенні занять повинен враховувати наступні два принципи.

2. Принцип особистого орієнтування, який передбачає врахування вікових та індивідуальних особливостей кожної дитини. Методи, форми діяльності мають бути цікавими, емоційними, доступними для дітей, щоб вони мали змогу виявити творчість, ініціативу, самостійність, відчували від участі насолоду, радість та задоволення.

3. Принцип системності. Неможна виховувати, чи прищеплювати культуру від випадку до випадку. Робота керівника гуртка щодо формування етнонаціональної свідомості полягає в умінні невимушено, тактовно підвести дитину до того результату, якого бажає досягти керівник. Це кропітка, нелегка праця заінтригувати дитину, зацікавити її, вкласти свої погляди та відносини так, щоб дитина була впевнена, що це саме її погляди, її точка зору, і саме вона вірна. В деякій мірі керівник повинен бути магом, який навіює естетичне, патріотичне, етнічне виховання. Позашкільна робота принесе бажаний результат, якщо керівники гуртків будуть дотримуватись принципів сучасного національного виховання, які мають забезпечити належний виховний та

освітній ефект, - народності, природо відповідності, гуманізму, демократизму, етнізації та історизму.

Як саме намагаюся на практиці формувати етнонаціональну свідомість своїх вихованців?

На заняттях виховую бажання і потребу в накопиченні, збереженні та передачі родинних і національних звичаїв, традицій, обрядів, дбайливе ставлення до національних багатств, до рідної природи, сприяння розвитку духовного життя українського народу; шанобливе ставлення до національних та державних символів; почуття дбайливого господаря своєї землі.

По-перше, при складанні календарного планування занять гуртка враховувала народний календар, який дає можливість здійснювати етно-виховання дітей. Знання рідного краю, народних свят дає можливість дітям відчувати тепло перших великодніх годин та відгомін різдвяних колядок і щедрівок, красу старовинних звичаїв. Народний календар зберігає багатовікову історію України, її невичерпні традиції, які віддзеркалили в собі характерний для українського народу взаємозв'язок працьовитості та духовності. За висловами М.Стельмаховича та М.Фіцули народний календар - це система історично обумовлених дат, подій, спостережень за навколишньою дійсністю, народних свят, інших урочистостей, які розкривають духовність, красу і глибину народу. Крім того акцентувала увагу на історичних подіях на території малої Батьківщини. Така діяльність сприяє вихованню відповідальності, дбайливого ставлення до природи, любові до свого народу, гордості за свою Батьківщину.

Особливостями роботи є те, що до гуртка ходять діти від 6 до 14 років і необхідно підібрати матеріал і донести його так, щоб було зрозуміло, цікаво і повчально для кожної дитини. Крім великої вікової розбіжності, до гуртка залучені діти різних національностей: українці, росіяни, корейці, болгари, татари, євреї за походженням. Всі вони мешкають в Україні, вважають її своєю Батьківщиною, але в побуті підтримують традиції своєї національності. Тому

при відборі матеріалу для роботи гуртка треба бути обережним, щоб не задіти, не принизити традиції, обряди тої чи іншої народності.

Гурток, про роботу якого мені хотілося б розповісти називається «Канзасі». В даний час зі всієї різноманітності видів творчості канзасі стає одним з найпопулярніших серед молоді. Сучасних майстринь канзасі приваблює завдяки своїй доступності, техніку можна опанувати за мінімум часу, не володіючи особливими художніми навиками. Правда, створення канзасі вимагає великої акуратності та скрупульозності, філігранної точності в обробці кожної пелюстки.

По-перше, канзасі підсилює творчі прагнення тих, що виучуються перетворювати і прикрашати світ, розвиває нестандартне дитяче мислення. Вже після декількох занять, дитина відчуває себе вільнішим, розкріпаченим, набуває здатності вдивлятися і спостерігати, а в предметах декоративно-ужиткової творчості бачить новизну і оригінальність.

По-друге, в процесі творчості і самостійного створення предметів канзасі у дітей відбувається процес закріплення знань еталонів форми і гармонії кольору. У підсвідомості формуються чіткі і повні уявлення про предмети мистецтва в житті і побуті. Канзасі допомагає розвитку дитини і формує багато розумових операцій. Гуртківці самостійно починають аналізувати, синтезувати, порівнювати, узагальнювати, розраховувати. На заняттях мистецтвом канзасі у дітей розвивається світогляд, здійснюється гармонійний розвиток особистості. Оригінальність роботи мого гуртка полягає у поєднанні класичного японського мистецтва з українською культурою та напрямками сучасних світових тенденцій. Організуючи роботу гуртка мені дуже хотілось застосувати японське мистецтво для підкреслення неповторності саме українських етнічних традицій. На заняттях нам нецікаво просто повторити японську квітку. Я завжди кажу дітям: - «Навчайтесь у природи. Подивіться, яку квітку створила наша природа. Давайте, проаналізуємо з яких пелюсток ми можемо її скласти.».

Народне декоративне мистецтво має багатовікову історію. Упродовж століть сотні тисяч майстрів творили речі, необхідні людям у побуті,

зберігаючи народні традиції, матеріалізуючи естетичний і моральний ідеал українського народу. Це невичерпне джерело для професійного мистецтва, яке шукає в ньому стилістичні ознаки національної художньої мови, засіб естетичного і патріотичного виховання молоді.

На мій погляд використання японської техніки канзасі у традиційно українських виробках декоративно-ужиткового мистецтва не лише можливе, а й надає нового цікавого забарвлення та оригінального поєднання культур двох великих народів.

Наприклад, традиція декорування пасхальних яєць така ж давня як і традиція відмічати це свято, але майстрині знаходять все нові й нові цікаві техніки та засоби оригінального оздоблення яєць. Питання: «Як по – новому оздобити пасхальне яйце?» виникло і у мене.

Чисте гладкофарбоване або оздоблене візерунками яйце набуло символічного релігійно-обрядового значення ще задовго до християнства. У багатьох народів збереглися перекази, в яких яйце виступає джерелом життя, світла і тепла, навіть зародком усього Всесвіту. Українська писанка в світі є символом нашого народу.

Писанки, прикрашені різноманітним орнаментом яйця, були в Україні одним з найпоширеніших видів народної творчості. Навесні в календарне планування «вплітаю» тему «Зелені свята. Пасха». Виготовленню робіт передують вивчення історії та традицій. Виготовлення виробів пов'язано з традиціями кожної сім'ї. Якщо в родині дитини відсутні такі традиції, пропоную познайомитись з традиціями в сім'ях друзів, знайомих; започаткувати власні. При оздобленні виробів, звертаю увагу на традиційно українське поєднання кольорів, символи, які використовували наші предки.

Різнманітність художніх традицій у цьому виді народного мистецтва – надзвичайна, що дає унікальний матеріал для вивчення української національної орнаментики.

Оригінальність наших виробів полягає у поєднанні української історії писанкарства з японською технікою канзасі.

Ось приклади деяких дитячих робіт до Великодня.



Роботи вихованців гуртка «Канзасі» до Великодніх свят

У всі часи найкращою дівочою прикрасою був вінок. Роботі над створенням віночку передує ознайомлення з традиціями плетіння вінка в Україні. Діти знайомляться з тим, які квіти обов'язково використовували наші пращури у вінках; що означає кожна квітка. Ми проводимо екскурс в територіальні особливості плетіння вінка, розглядаємо вікові та святкові характеристики. Я наголошую на тому, щоб не було соромно, чи ви не виглядали смішно необхідно володіти знаннями про те, що ви надягаєте та носите. Створення віночка це тривалий та кропіткий процес. Збираючи пелюстки у квітку, обговорюємо як це робили наші пращури, співаємо українських пісень.

ми



маку

Перший свій вінок діти зробили з найпоширеніших у вінках квітів: ромашки, та волошки.

Перший вінок, створений вихованцями.

Особливості організації роботи дітей на заняттях полягають в тому, що ми робимо все разом і діти з гордістю демонструючи на виставках роботи, кажуть: - «Це наша робота. Ось це в ній я зробила сама». Перший вінок став найулюбленішим. У наших гуртківців є традиція 1 червня, на День захисту дітей, проводити майстер-клас та звітувати чого вони навчились за рік. Цей віночок для дівчат як талісман, дівчинка, що проводить майстер-клас обов'язково надіває цей віночок.



Вихованка гуртка Савицька Ірина проводить майстер-клас у віночку.

Але моїм дівчатам завжди мало... Мало просто створити квітку, з яких би складних пелюсток вона не була, мало скласти з квіток вінок, мало створити якусь прикрасу. Вирушаючи на заняття я завжди готова до питання «А, що нового ми сьогодні будемо робити?», і спробуй сказати нічого...

Останні політичні події, які відбуваються в нашій країні, знання територіальних особливостей, що притаманні вінкам, наштовхнули нас на створення цілої композиції. За основу взято п'ять територій України південь, північ, схід, захід та центр. Працюючи над виготовленням виробу, діти ретельно аналізували які саме квіти притаманні тій чи іншій території, яка форма вінка відповідає саме цій території. Вишукували інформацію в інтернеті, питали бабусь, знайомих, знаходили докази, аргументували саме свою точку зору. Безліч варіантів було щодо оформлення віночків у одну загальну роботу – це і сонечко з жовто-синіми промінцями, на кінцях яких розташовані вінки, і карта України, і панно.



Робота вихованців «Оберіг»

Важливим напрямком формування етнонаціональної свідомості підростаючого покоління є створення умов для розвитку і збагачення духовних засад етнонаціонального життя. Процес розвитку і збагачення етнонаціональних відносин передбачає глибоке переосмислення ідеолого-гуманістичних засад у розвитку суспільства. Нині воно потребує формування таких ідейно-гуманістичних засад, які уможливили б об'єднання людей різних національностей, що дотримуються різних соціальних, політичних, духовних та релігійних орієнтацій. Здійснюючи етнонаціональне виховання, слід пам'ятати, що цей процес передбачає органічну єдність власне національного й загальнолюдського. Взаємозв'язок цих понять полягає в тому, що прогресивний розвиток національного сприяє збагаченню і посиленню загальнолюдського і, навпаки, поглиблення й розширення загальнолюдських засад істотно впливає на національні процеси.

Нині в українському суспільстві чітко не визначено і не сформовано етнодуховні цінності, що гальмує процес його етнонаціональної та соціальної

гляд, на найбільш вдалому варіанті: дерево, цих троянд, як символ родоводу, вічності національного коріння, на своїх гілках тримає п'ять віночків, які символізують п'ять регіонів України. Але для повноти композиції чогось не вистачало... Мабуть, як нашій країні не вистачає зараз миру та спокою і, розв'язка прийшла сама: голуб миру.

Неменше варіантів та зкви роботи. Діти вирішили назвати свій витвір

консолідації. Тому у здійсненні етнонаціонального виховання надзвичайно важливо акцентувати увагу на набутках і традиціях нашого народу.

У цьому зв'язку першочергове завдання своєї діяльності вбачаю у створенні умови для прискорення процесу формування як індивідуального самоусвідомлення особистості, етнічної індивідуальності, так і національно-державної ідентичності, державного самоусвідомлення своїх гуртківців як частки українського народу.

Отже, саме етнонаціональне виховання сприяє збереженню культурної самобутності українського суспільства в складній сьогоденній ситуації. Результатом етнонаціонального виховання повинна стати сформована творча особистість, яка відчуває свою належність до української національної культури, ототожнює себе з українською нацією й реалізує свої можливості на благо України.

Список літератури

1. Авер'янова Н. Національне виховання в контексті глобалізації / Н. Авер'янова // Вісник Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Сер.: Українознавство. — Вип. 11. — К., 2007. — С. 53-56.
2. Дубовик О. Культурологічне забезпечення університетської освіти у США // Україна у світовому контексті: Художня освіта : зб. наук. пр./ ред. кол. С. О. Черепанова, І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало. — Львів, 2000. — Вип. 2 — С. 42-50.
3. Зюзіна Т. О. Компаративний аналіз проблеми визначення цілей і завдань гуманітарної культурологічної освіти / Т. О. Зюзіна // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). — №4. — Бердянськ: БДПУ, 2006. — 224 с.
4. Національна доктрина розвитку освіти // Кремень В. Освіта і наука України: шляхи модернізації. — К. : Грамота, 2003. — С. 178 — 201.
5. Рижак Л. Філософсько-світоглядні засади освіти України в умовах євроінтеграції / Л. Рижак; [Електронний ресурс] — www.kafilos@franko.lviv.ua

6. Філіпчук Г. Глобалізація і етнокультурні цінності української освіти / Г. Філіпчук [Електронний ресурс]. — www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=619